

BACHELOROPPGAVE

Hørselshemmede elever og deres psykososiale miljø

-Hvor mye har pedagogens kompetanse å si?

Utarbeidet av:

Margit Djuplasti Forsland

Studium:

Grunnskolelærerutdanning 1-7, 2012

Innlevert:

Vår 2015

Innhold

Innhold	2
1.0 Innledning	4
1.1 Oppgavens struktur.....	4
1.2 Begrunnelse av tema	4
1.3 Temaets relevans	5
2.0 Begrepsavklaring	5
2.1 Funksjonshemming	5
2.2 Hørselshemmede	5
2.3 Lydforsterkerutstyr	6
2.3.1 Høreapparat.....	6
2.3.2 Høytalere.....	6
2.3.3 FM-anlegg.....	6
3.0 Situasjonsbeskrivelse	7
4.0 Problemstilling og mål for arbeidet	7
4.1 Problemstilling	8
4.2 Mål for arbeidet.....	8
5.0 Teorigrunnlag	8
5.1 Hørselshemmede elever og fysisk tilrettelegging	8
5.2 Pedagogens kompetanse og tilrettelegging	9
5.3 Klasseledelse og det psykososiale miljøet.....	10
6.0 Valg av metode.....	11
6.1 Metodisk tilnærming	11
6.1.1 Kvalitativ og kvantitativ metode.....	12
6.1.2 Aksjonslæring som metode.....	12
6.1.3 Observasjon som metode	13
6.1.4 Intervju som metode.....	13
6.1.5 Reliabilitet.....	14
6.1.6 Validitet	14
7.0 Drøfting.....	14
7.1 Forskningsspørsmål 1	15
7.2 Forskningsspørsmål 2.....	17
7.3 Forskningsspørsmål 3.....	18
7.4 Skolens håndtering	20
8.0 Utviklingstiltak.....	21
8.1 Munnavlesning	21
8.2 Trådløse mikrofoner	22
8.3 PC og CD.....	22

9.0	Avslutting.....	23
9.1	Hva har jeg lært.....	23
9.2	Veien videre.....	24
	Litteraturliste.....	25
	Vedlegg.....	28
	Vedlegg 1 – intervjuguide lærer.....	28
	Vedlegg 2 – intervjuguide rektor.....	30

1.0 Innledning

På skoler i Norge sitter det elever som i større eller mindre grad er hørselshemmet. Ifølge Statlig pedagogisk støttesystem (heretter Statped) er det i Norge (2012) omtrent 0,28‰ av alle unge under 20 år som er hørselshemmet, da ikke regnet med de rundt 5000 i Norge som er døve (Hendar, 2012). Det er en svært liten andel av norske elever som har denne funksjonshemmingen og jeg har inntrykk av at hørselshemming er en av funksjonshemmingene som blir sett på som minst alvorlig av folk flest. Jeg tror det handler om mangel på kunnskap om hørselshemming og hvilke utfordringer og konsekvenser et slikt handikap kan skape for de utsatte. Jeg føler derfor det er viktig å sette lys på en slik funksjonshemming, slik at mennesker rundt kan få større innsyn i hvor mye denne funksjonshemmingen påvirker ikke bare personen som er hørselshemmet, men også personer rundt.

1.1 Oppgavens struktur

Etter innledningen vil jeg fortelle om mitt valg av tema og temaets relevans i dagens samfunn.

Videre vil jeg komme med generell teori om tema jeg føler er relevante for oppgavens resultat. Deretter vil jeg redegjøre for hvilket utvalg og metoder jeg har brukt for å komme frem til mitt resultat.

Nest etter dette vil jeg drøfte mine funn og observasjoner opp mot den teori jeg finner nødvendig for å styrke eller svekke mine funn.

Helt til slutt vil det komme en oppsummering av mine funn og drøftinger som forhåpentligvis vil gi et godt svar på problemstillingen og også fortelle dere om hva jeg har lært mens jeg har jobbet med denne oppgaven.

1.2 Begrunnelse av tema

Som tidligere elev har jeg selv gått i klasse med en elev som var hørselshemmet og jeg har derfor litt erfaring med hvor mye hørselshemming har å si for en person. Denne eleven slet mye med funksjonshemmingen og dette gikk også mye ut over hans psykososiale miljø i klassen og ellers på skolen. Denne erfaringen er hovedgrunnen for valg av tema når jeg skulle begynne med bacheloroppgaven. Dessuten er det av meg, som fremtidig lærer forventet at jeg skal kunne undervise og veilede alle barn. Jeg tror derfor det er viktig å ha en viss kompetanse også om elever som i større eller mindre grad har en funksjonshemming, og ved å velge dette tema håper jeg derfor

jeg vil få større kompetanse om hørselstap som funksjonshemming.

1.3 Temaets relevans

Som lærer vil en møte på et stort mangfold av elever. Dagens skole består av elever med ulike bakgrunner, både sosialt og etisk, og ulike evner. I de norske skoler har elevene en rekke rettigheter som må innfris. De har et lovverk og en læreplan som skal hjelpe elever uansett bakgrunn og evner til en best mulig skolegang. I opplæringsloven kapittel 9 finner man flere lover om elevenes skolemiljø og der står det blant annet «Alle elevar i grunnskolar og vidaregåande skolar har rett til eit godt fysisk og psykososialt miljø som fremjar helse, trivsel og læring» (Opplæringsloven, 2002). Elever har altså rett på et godt psykososialt miljø selv om de har en funksjonshemming og vi lærere skal være med på å gi dem dette.

2.0 Begrepsavklaring

Det vil i denne oppgaven bli nevnt en del begreper som kanskje ikke alle vet betydningen av. Vil derfor avklare disse begrepene slik at du som leser er sikker på hva som blir ment videre i oppgaven.

2.1 Funksjonshemming

I regjeringens handlingsplaner for funksjonshemmede står det: «Funksjonshemming er et misforhold mellom individets forutsetninger og miljøets krav til funksjon på områder som er vesentlig for etablering av selvstendighet og sosial tilværelse» (Romøren, 2000). Det blir også her lagt vekt på at en funksjonshemming er noe varig. Med bakgrunn i dette ser vi at funksjonshemminger sees på som et forhold mellom individer og krav som stilles fra samfunnet. Tidligere var en funksjonshemming sett på noe som var synlig, skader eller mangler av kroppsdeler. Nå er det derimot gikk større forståelse for at en funksjonshemming ikke nødvendigvis trenger å være synlig men at mindre synlige tilstander kan føre til en funksjonshemming. (Ibid.)

2.2 Hørselshemmede

«14,5 prosent eller nesten 700 000 nordmenn har en form for hørselshemming.» (HLF, u.dat.)

Hørselshemmede er en fellesbetegnelse på alle personer som har noen grad for nedsatt eller manglende hørsel på enten begge eller et av ørene. Ofte blir fellesbetegnelsen delt inn i to mindre grupper; tunghørte og døve (Fiksdal og Jonassen, 2007).

2.3 Lydforsterkerutstyr

Med lydforsterkerutstyr mener jeg det utstyret som eleven har tilgjengelig i klasserommet, som vil være med på å forsterke lydene og den blir lettere for funksjonshemmede å fange opp lyden. Slikt utstyr er bygd opp på gitte komponenter: mikrofonene skal omdanne lydbølgene slik at de blir elektriske svingninger. Forsterkere skal forsterke disse svingningene og en høyttaler skal deretter omforme disse svingningene slik at de blir gjort om til lydbølger igjen (Kvam, 1982). Skal dette utstyret ha noe som helst hensikt er det viktig at de som bruker det er kjent med hvordan det fungerer og hvor stor nytte hørselshemmede har av et slikt hjelpemiddel. Utstyret vil aldri kunne gi en hørselshemmet person en normal hørsel, men det er med på å fremheve de lyder som er ønsket, og distansere lyder som er uønsket (Enden, 1989). Det fins mange forskjellige typer lydforsterkerutstyr tilgjengelig, men jeg vil kun nevne noen av disse i min oppgave og alle disse er bygd opp av de tidligere nevnte gitte komponenter:

2.3.1 Høreapparat

I Norge finnes det ca. 170 000 mennesker som bruker høreapparat (Befring og Tangen 2004).

Et høreapparat er et hjelpemiddel som blir koblet opp direkte til øret for å bedre lytteforholdene til mennesker med nedsatt hørsel. Det fins to forskjellige typer høreapparat, et kroppsbåren og et hodebåren (Winther, 2009). I min oppgave er det snakk om et hodebåren høreapparat, altså et spesialutformet apparat som er festet på øret og har den hensikt med å forsterke lyder.

2.3.2 Høyttalere

Ved bruk av mikrofon koblet opp mot høyttalere i klasserommet vil alle deltagere i klasserommet få forsterket lyden. Høyttalerne som ofte er plassert fremst i klasserommet fører til at lyden blir forsterket og derfor overdøver de andre lyder som fins i klasserommet (Winther, 2009).

2.3.3 FM-anlegg

Et FM-anlegg består av to ulike deler, en avsender som har en Frekvens-Modulert (FM) radiosender via mikrofon og mottakeren som fanger opp disse signalene. I dette tilfellet er den hørselshemmede eleven mottaker og fanger opp signalene ved bruk av et hodebåren høreapparat. Mottakeren sender strøm ut i en ledning som er lagt ut rundt hele klasserommet (teleslynge). Denne strømmen blir omgjort og ender til slutt opp som signaler som oppfattes som lyd i øret hos den hørselshemmede. For mer informasjon om hvordan disse anleggene fungerer anbefaler jeg å lese *Basiskunnskap*

hørsel av Jonassen (2004).

3.0 Situasjonsbeskrivelse

Etter valg av tema for bacheloroppgaven kontaktet jeg flere skoler i nærmiljøet for å undersøke om de hadde hørselshemmede elever og evt. om det var mulighet for meg å gjennomføre bachelorpraksisen min hos dem. De første skolene jeg kontaktet hadde enten ikke elever med hørselshemming eller så passet det ikke for dem å ha studenter inne i klasserommet. Til slutt kom jeg i kontakt med rektor på en av barneskolene i Nordland fylke. Rektoren der gikk med på å la meg ha 10 dager bachelorpraksis ved deres skole, og fortalte at de hadde en hørselshemmet elev ved skolen som jeg skulle få observere. Kom også i kontakt med kontaktlærer for trinnet som eleven gikk i og fortalte at jeg skulle observere i forhold til den hørselshemmede eleven og elevens psykososiale miljø i klassen. Valgte bevisst å ikke fortelle nøyaktig hva jeg skulle observere da dette fort kan være med på å fargelegge lærerens holdning mens jeg er der. Fortalte både lærer og rektor i forveien av praksis at jeg ønsket å intervju dem begge for å høre litt om deres tanker, erfaringer og kompetanse på området. Siden skolen jeg var på er en fädelt skole, var 5-7. trinn slått sammen til en klasse, eleven som jeg skulle observere gikk i 6. trinn. Fikk opplyst at eleven er født med dårlig hørsel men at han fikk høreapparat 1 år i forveien av praksisen. Klassen hadde 1 kontaktlærer, men hadde også to andre lærere i noen av fagene, deriblant rektoren. Jeg valgte å observere i alle disse timene, for å se om jeg kunne finne noen forskjeller når det var en annen voksen tilstede. Jeg valgte å gjennomføre intervjuet med læreren i slutten av den første uken. Dette var planlagt på forhånd slik at jeg hadde tid til å observere før intervjuet skulle skje og derfor hadde mulighet til å spørre om observasjonene jeg hadde gjort meg. Ved å legge intervjuet til dette tidspunktet fikk jeg også observere etter intervjuet for å se om det læreren fortalte stemte med mine observasjoner. Rektor valgte jeg å intervju på slutten av praksisperioden, slik at jeg kunne ta opp eventuelle utviklingstiltak etter endt intervju. Da hadde jeg gjort meg de observasjonene jeg trengte og hadde et større grunnlag til å komme med utviklingstiltak eller spørsmål jeg mente det var viktig at de fant svar på.

4.0 Problemstilling og mål for arbeidet

Som vi vet er læreren en rollemodell for elever og jeg har derfor i denne oppgaven valgt å se på lærerens rolle i forhold til den hørselshemmede eleven. Jeg vil da fokusere på hvordan lærerens kompetanse kan fremme et bedre psykososialt miljø for eleven på skolen. Siden et psykososialt miljø blant annet handler om elevens sosiale side var det derfor også viktig for meg å observere

hvordan lærerens kunnskap om temaet smitter over til medelevene.

4.1 Problemstilling

Har helt fra begynnelsen av tenkt at jeg i bacheloroppgaven ville skrive om hørselshemmede elever. Å formulere en problemstilling derimot, var verre for meg å gjøre. Etter mye frem og tilbake fant jeg ut at jeg ville se på lærerens kompetanse på området og hva denne kompetansen gjorde med den hørselshemmede eleven. Tenkte det ville vært spennende å se om lærerens kompetanse hadde noen effekt på hvordan eleven har det i skolehverdagen og formulerte derfor problemstillingen:

Hvilken betydning har pedagogens kompetanse for den hørselshemmedes psykososiale miljø?

4.2 Mål for arbeidet

Mitt overordnede mål for arbeidet med denne oppgaven er først og fremst å kartlegge pedagogens kompetanse på hørselshemmede elever og deres psykososiale miljø. Deretter skal jeg prøve å finne ut hvor stor betydning denne kompetansen har for nettopp den hørselshemmede elevens psykososiale miljø. Ved å tilegne med en slik kunnskap vil denne oppgaven være med å bidra til at jeg som ferdig utdannet lærer vil være mer forberedt på en eventuell hørselshemmet elev slik at jeg på best mulig måte kan ivareta eleven og dens behov.

5.0 Teorigrunnlag

Her vil jeg først ta for meg de ulike gradene av hørselshemming og hvordan tilrettelegging disse elevene har krav på. Deretter kommer jeg inn på hvor viktig det er for elevenes psykososiale miljø at pedagogen er en god tilrettelegger og tydelig klasseleder.

5.1 Hørselshemmede elever og fysisk tilrettelegging

Begrepet «hørselshemmede elever» er et sammensatt begrep. Gruppen består av elever med ulike behov for spesialundervisning og opplæring. Det som er felles for denne gruppen elever er at de alle har en funksjonshemming som går på deres evne til kommunikasjon. En grov inndeling av denne elevgruppen kan se slik ut:

- Tunghørte elever med talespråk.
- CI-opererte elever med talespråk.
- CI-opererte (og døve) elever med tegnspråk.

-Øvrige grader av hørselshemming.

(HLF, u.dat.).

Den eleven jeg vil ha fokus på i min oppgave går under punkt 1. altså tunghørte elever med talespråk.

I opplæringsloven står det tydelig at skolene i Norge skal tilrettelegges med hensyn til helse, trivsel og læring hos elevene. Det står også poengtert at alle elever har krav på en arbeidsplass som er tilpasset deres behov og at skolen skal innredes med hensyn til elever med funksjonshemninger (Udir., Opplæringsloven §9a-2, 2002).

Det blir i *Basiskunnskap hørsel*, kapittel 3 nevnt at vanlig tilrettelegging for hørselshemmede elever i klasserommet blant annet er lydforholdene og teknisk utstyr. Disse hjelpemidlene er med på gi hørselshemmede elever det de har krav på, en arbeidsplass som er tilrettelagt deres behov og som legger til rette for trivsel og læring hos elevene (Fiksdal og Jonassen, 2007).

Typiske konsekvenser for elever med hørselstap er at de lett kan bli isolert fordi de ikke får med seg hva andre spør om, eller kommentarer og svar fra andre. Disse negative konsekvensene kan i verste fall føre til en identitetskrise eller angst og depresjon (Befring og Tangen, 2004).

5.2 Pedagogens kompetanse og tilrettelegging

«Det er viktig at pedagogene har den nødvendige faglige innsikt og kompetanse som gjør at de kan tilpasse og tilrettelegge, slik at de hørselshemmede blir aktive deltakere, både sosialt og kommunikativt, uavhengig av språklig miljø» (Udir, u.dat.)

En hørselshemmet elev har de samme kravene på undervisning og utdanning som en hvilken som helst annen elev, og det er skoleeier som har ansvar for at ansatte ved skolen har den kompetansen som er nødvendig. Skoleeier skal ifølge opplæringsloven §10-8 ha et system som gir de ansatte med særoppgaver ved skolen mulighet til kompetanseutvikling ved å holde seg oppdatert, fornye og utvide den faglige og pedagogiske kunnskapen (Udir, 2011).

Fylkesaudiopedagog i Vest-Agder, Bjørn Jonassen forteller at det er viktig for pedagoger å ha kompetanse om hørselshemming. Innen denne kompetansen pekes det også på hvor viktig det er at læreren vet hva en hørselshemming innebærer og hvordan man som pedagog kan tilrettelegge undervisningen på best mulig måte for den hørselshemmede eleven. Her dras det frem viktigheten

av ro og struktur i klasserommet, dette kan ofte bli lettere hvis det er få elever i en klasse. Det nevnes også hvor viktig det er å benytte mye konkrete og bildemateriell i undervisningen, slik at den hørselshemmede eleven har konkrete og bilder å se på hvis det skulle være noe han ikke får med seg via den svekkede hørselen. Det nevnes også viktighetsgraden av at hørselshemmede elever har tilgang til å gå ut av klasserommet å ha en stille tid for seg selv, da det er slitsomt for eleven å konsentrere seg om å lytte, lese kroppsspråk og ha støy rundt seg til enhver tid (Fiksdal og Jonassen, 2007).

Munnavlesning, altså det å lese av, ikke bare på munnen men på både munn, kroppsspråk, ansiktsuttrykk og tale er noe alle mennesker bruker, men hørselshemmede har et større behov for å kunne lese av på munn da dette kan fungere som en understrekning på at det de hørte stemte med munnbevegelsene. På den offentlige nettportalen Sansetap står det at ca. en tredjedel av språklydene i det norske språk er synlige når vi uttaler dem. Det er viktig at pedagoger tenker over at det trengs trening for både elev og lærer når det kommer til munnavlesning og det er derfor lagt ut noen tips til hva en bør tenke over i forhold til munnavlesning (Sansetap, 2014).

- Være tydelig på tema

Dette vil gjøre det lettere for hørselshemmede å gjette seg til riktige ord hvis det er noe de ikke forstår.

- Bruke tydelig munnbevegelser uten å overdrive
- Bruke normalt tempo
- Pass på å ikke bruke ukjente dialekter
- Ha lys rettet mot ansiktet slik at skygger ikke forstyrrer
- Stå i ro
- Aldri ha noe fremfor munn eller ansikt
- Unngå barter som kan skjule munnen.

(Sansetap, 2014)

5.3 Klasseledelse og det psykososiale miljøet

Klasseledelse er et mye diskutert tema i dagens skolehverdag og har en veldig viktig funksjon når det kommer til undervisningssammenheng. Klasseledelse blir definert på ulike måter da det fins flere aspekter innenfor området, men hensiktene innenfor klasseledelse er stort sett den samme:

«Skape gode betingelser for både faglig og sosial læring i skolen» (Nordahl, Hansen og Hemmer, 2012, s. 13).

I boken «*Dette vet vi om klasseledelse*» forteller Nordahl at klasseledelse kan forstås ut fra tre hovedelementer:

- Lærerens evne til å skape et positivt klima eller læringsmiljø.
- Lærerens evne til å etablere og bevare arbeidsro
- Lærerens evne til å motivere elevene til arbeidsinnsats.

(Nordahl et al. 2012, s.13)

På 2000-tallet er det gjennomført flere studier som skal dokumentere de faktorene i skolen som har den største betydningen når det kommer til faglig og sosial læring, og det viser seg at mange av disse faktorene er direkte knyttet opp til hvordan læreren leder undervisningen, altså klasseledelse. Denne forskningen kan støttes opp fra studier som er gjort rundt om i hele verden og likevel er entydig (Nordahl et al. 2012, s. 16).

Disse punktene ser vi også igjen i opplæringsloven §9a-3 - det psykososiale miljøet. Her fremheves det at skolen skal arbeide for å fremme et godt psykososialt miljø: hver enkelt elev skal føle *trygghet og et sosial tilhør*.

6.0 Valg av metode

Det blir sagt om ordet metode:

«En metode er en framgangsmåte, et middel til å løse problemer og komme fram til ny kunnskap. Et hvilket som helst middel som tjener dette formålet, hører med i arsenalet av metoder.» (Aubert i Hellevik 2002, s. 12)

6.1 Metodisk tilnærming

I forbindelse med denne forskningsoppgaven har jeg brukt ulike metoder for å samle inn den informasjonen som var nødvendig for mitt videre arbeid.

Underveis i forskningsarbeidet mitt, både før og etter praksisperioden var jeg klar over at jeg ville benytte observasjon og intervju for å innhente informasjon og deretter kunne komme med utviklingstiltak som kan være med på å endre praksis, altså aksjonsrettet. I begynnelsen var jeg usikker på hvor mange og hvem jeg skulle intervju for å få den informasjonen jeg trengte. Jeg

visste heller ikke hvilke spørsmål jeg skulle ha som forskningsspørsmål og intervju spørsmål. Men en ting visste jeg tidlig og det var hvem jeg ville observere. Den hørselshemmede eleven var selvskrevet allerede da jeg bestemte meg for tema, og da jeg ble enig med meg selv om problemstillingen var også pedagogen, i dette tilfellet elevens lærer en selvfølge for å danne meg et bilde av pedagogens kompetanse. Jeg bestemte meg etter hvert for at jeg også ville bruke rektor som en respondent for å finne ut litt mer om hvordan de vektla temaet på skolen generelt, og siden rektor også hadde timer inne i klassen ble det også stilt spørsmål om rektors kompetanse på utstyret som var tilrettelagt for eleven. Med tanke på at oppgaven er aksjonsrettet var jeg usikker på om jeg skulle delta aktivt i form av undervisning eller om jeg kun skulle delta som observatør.

6.1.1 Kvalitativ og kvantitativ metode

Ofte er det vanlig å skille mellom en kvantitativ og en kvalitativ metode. En kvalitativ metode bygger på fenomenologiske (menneskelige erfaringer) og hermeneutikk (fortolkning). Det blir altså forsket på sosiale fenomener, slik det oppleves av forskeren selv. Fenomenologi og hermeneutikk er ikke mulig å tallfeste men må uttrykkes ved hjelp av skrift, tale eller atferd. En kvantitativ metode derimot forholder seg til kvantifiserbare størrelser, altså som kan fremstilles ved hjelp av tall og tabeller (De nasjonale forskningsetiske komiteer, 2010). Det har vært endeløse diskusjoner om hvilke av disse metodene som er best å bruke, men jeg mener det er viktig å ta hensyn til begge to, og huske på at de som regel fungerer godt til sitt gitte felt og at det ene derfor ikke er bedre enn det andre. For å kunne svare best mulig på min problemstilling fant jeg det fordelaktig å bruke en *kvantitativ* metode i denne undersøkelsen.

“Not everything that can be counted counts and not everything that counts can be counted”

-Albert Einstein.

6.1.2 Aksjonslæring som metode

Aksjonslæring er en metode som har til hensikt å reflektere og stille spørsmål til egen praksis og å gi innsikt i hvilke muligheter en har for at det skal kunne skje en endring, altså hvordan en skal utvikle ny praksis (Postholm og Jacobsen, 2011, s. 19). Med dette menes det at det til enhver tid skal være en lærings- og refleksjonsprosess som skal støttes opp av kolleger slik at det kan bli gjort noe (Tiller, 2006, s. 52). For å skape en slik forandring må det sees like mye tilbake på det en har gjort som å se fremover på det som skal skje.

6.1.3 Observasjon som metode

Å observere vil nok for mange bety å se, men skal en observere godt nok er det viktig at en tar i bruk alle sansene; lytte, smake, lukte, føle og se. (Postholm og Jacobsen, 2002, s. 49).

I forhold til mitt forskningsarbeid viste det seg å være mest hensiktsmessig å bruke en ustrukturert observasjonsform, med vekt på kontinuerlig protokoll og episodebeskrivelse. Dette fordi jeg følte behovet for å kunne legge til umiddelbare kommentarer til de observasjonene jeg gjorde meg slik at jeg senere kunne reflektere over disse. For at elevene ikke skulle bli påvirket i enda større grad, valgte jeg å være en «stille observatør», altså ikke gjøre meg bemerket på annet vis enn at jeg var tilstede i klasserommet og observerte. Hadde altså ingen undervisning selv, og snakket ikke med elevene annet enn å presentere meg og fortelle at jeg var der for å observere litt i forhold til min egen skolegang. Har valgt å observere kun inne i undervisningen. Det er pedagogens kompetanse og hva den har å si for eleven som er mitt hovedfokus. Ute i friminuttene er ikke lærer til stede og dessuten vil det være mange andre faktorer som kan spille inn i en slik setting.

6.1.4 Intervju som metode

Jeg har i min oppgave valgt å bruke et kvalitativt forskningsintervju, dette er et åpent intervju der en viser åpenhet ovenfor nye fenomener og en unngår også tolkningsskjemaer. Det fins tre typer kvalitative intervju; strukturert, ustrukturert og halvstrukturert intervju. I et ustrukturert intervju er ikke forskeren fokusert på et bestemt tema og har heller ikke laget noen plan over hva som skal bli spurt om. I et strukturert intervju er alle spørsmål gjort klare på forhånd og det er ingen mulighet for å stille spørsmål utenom disse. Et halvstrukturert intervju er delvis strukturert, der forskeren fokuserer på et bestemt tema. Det vil si at en har gjort klart en intervjuguide på forhånd men er forberedt på å stille tilleggsspørsmål eller at det kan dukke opp spørsmål underveis som er relevante men man ikke har tenkt på før man sitter der (Postholm og Jacobsen, 2011, kap. 6).

Den sist nevnte form for intervju er den typen jeg har valgt å bruke da jeg ønsker en størst mulig forståelse rundt min problemstilling. Gjennom et slikt halvstrukturert intervju har informantene større mulighet til å uttrykke seg ved hjelp av sine egne ord, og det er også større mulighet for egne oppfatninger og ikke minst erfaringer. Lærer og rektor ble spurt om forskjellige forskningsspørsmål, da jeg var ute etter ulike faktorer fra disse to informantene.

De tre forskningsspørsmålene lærer fikk ble valgt slik at jeg skulle kunne klare å belyse de ulike sidene i min problemstilling:

- 1) Hvilken kompetanse har pedagogen innen hørselshemming og til utstyret som er

tilgjengelig?

- 2) Hvordan videreføres kompetansen til elevene?
- 3) Hvordan fremhever læreren den hørselshemmedes psykososiale miljø?

I ettertid transkriberte jeg begge intervjuene slik at det skulle bli lettere å bruke som et søkeverktøy etter informasjon til drøftingsdelen.

6.1.5 Reliabilitet

Reliabilitet, eller pålitelighet handler om hvor vidt de resultater som forekommer vil bli de samme hvis undersøkelsen gjentas. Kriteriet er at undersøkelsen må gjentas under identiske forhold. (SML, 2009). Jeg føler oppgaven min har en styrket reliabilitet siden jeg underveis har støttet opp observasjonene mine med bekreftelser fra pedagogene, samtidig som jeg har skapt større reliabilitet ved å ha en god intervjuguide med konkrete spørsmål klar på forhånd. Kan ikke si reliabiliteten er tilstede i veldig stor grad da jeg kun har observert en hørselshemmet elev. Det finnes i tillegg veldig mange grader av hørselstap og mange forskjellige typer utstyr som blir brukt, så det vil bli vanskelig å gjennomføre samme undersøkelse ved et hvilket som helst hørselshemmet barn. Hadde derimot undersøkelsen blitt gjennomført på et barn med samme grad av hørselstap og som har samme utstyr tilgjengelig tror jeg utfallet ville blitt nogen lunde det samme. Forskjellene ville nok blitt mindre hvis jeg ikke hadde gitt rom for tilleggsspørsmål under intervjuene, men dette ville igjen ført til et lavere nivå av validitet.

6.1.6 Validitet

Validitet, eller gyldighet sier noe om i hvilken grad resultatene man har fått i en studie gir muligheten til å trekke gyldige slutninger til det man faktisk er ute etter å forske på. (SNL, 2015). Den metoden jeg har valgt å bruke i min oppgave, med både observasjon og et halvstrukturert intervju av pedagoger er med på å gjøre oppgaven min valid. Det ble også spurt tilleggsspørsmål underveis både i intervjuet og underveis i praksis som er med på å styrke validiteten.

7.0 Drøfting

I denne delen har jeg valgt å ta utgangspunkt i funn jeg gjorde meg både under observasjon og intervju slik at jeg kan sette disse opp mot hverandre. Videre vil jeg bruk teori for å enten styrke eller motsi de funn jeg gjorde meg i løpet av praksisperioden. Jeg vil i første omgang gå gjennom forskningsspørsmålene som læreren fikk. Til slutt i denne delen forteller jeg litt om intervjuet som ble gjort med rektor og spørsmål som ble stilt om skolen generelt når det kommer til det at de har

hørselshemmede elever.

7.1 Forskningsspørsmål 1

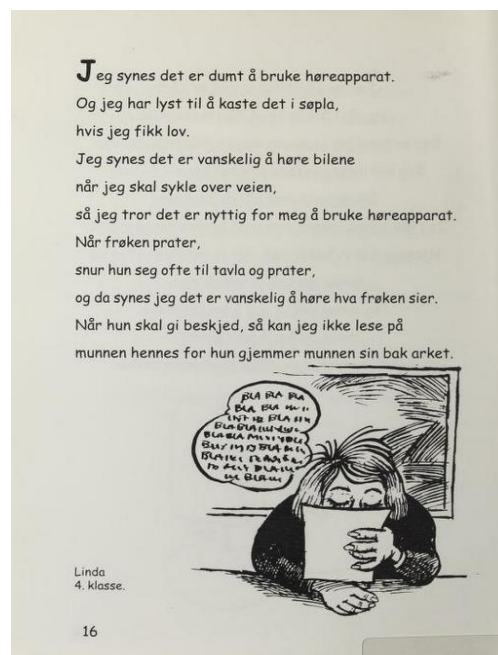
Hvilken kompetanse har pedagogen innen hørselshemming og til utstyret som er tilgjengelig?

«... da de fleste skoler har liten kompetanse og kunnskap om tunghørtpedagogikken og tilrettelegging for gruppen» (HLF, u.dat.).

Den hørselshemmede eleven hadde tilgang på diverse utstyr i klasserommet som skulle gjøre skolehverdagen enklere. Blant annet hadde lærerne mikrofon på seg til enhver tid som de snakket inn i. Denne mikrofonen var koblet opp mot høyttalere fremme i klasserommet og fungerte derfor som en forsterker for alle elevene i klasserommet, ikke bare den hørselshemmede. Under observasjon merket jeg at kompetansen på hvordan lærer-mikrofonen ble brukt var høy hos læreren. Mikrofonen ble til enhver tid slått av med en gang en lærer snakket til noen av de andre elevene, eller beveget seg ut av klasserommet. En annen veldig positiv observasjon jeg gjorde meg var at hver gang læreren skulle hoste slo hun enten av mikrofonen eller tok den vekk fra munnen. For meg forteller dette at pedagogens kompetanse på lydforsterkningsutstyret er høy. Hun vet tydelig at lyden blir forsterket og at hosting rett inn i mikrofonen vil føre til veldig høye lyder for den hørselshemmede eleven. Under intervjuet med læreren fikk jeg en bekreftelse på at hun vet mye om hvilke utstyr eleven har tilgjengelig. Hun forteller at det er takplater med lyddemping i hele klasserommet for å unngå ekko og ekstra støy, det er tennisballer under stoler og pulter i klasserommet som skal være med på å dempe støy hvis møbler blir flyttet på. Hun forteller også om mikrofonene, høyttalerne og FM-systemet i klasserommet. Det virket som om pedagogen har god kompetanse på måten hun svarer på under intervjuet, og at hun forstår viktigheten av at lærere bruker utstyret for å gjøre skolehverdagen enklere for hørselshemmede elever. Læreren er også veldig obs på ro og struktur i klasserommet noe som er veldig viktig for at hørselshemmede skal få med seg hva som blir sagt, og i tillegg at de ikke skal bli så fort sliten og ør i hodet. Lærerne virket veldig observante på når støynivået ble for høyt og var veldig nøye på å få det ned til et behagelig nivå igjen fortst mulig. I musikktime, der støy så å si er en selvfølge ga musikk læreren beskjed at den hørselshemmede eleven kunne få gå ut av klasserommet og ta seg en pause hvis han ble sliten og ør. Dessuten var alle musikktime jeg observerte i delt inn i stasjoner der minimum en av stasjonene var å sitte stille og jobbe med musikkprogram på datamaskinen. På denne måten ville eleven få seg en pause fra støy og uro og slippe å konsentrere seg om å lytte og lese kroppsspråk til

enhver tid. En slik pause er svært viktig for å gi eleven en mulighet til å slappe av og å hente seg inn igjen og dermed kan følge undervisningen videre (Fiksdal og Jonassen, 2007).

Under intervjuene med både læreren og rektor kommer det likevel frem at de ikke har den nødvendige kompetansen for å kunne svare på noen av mine spørsmål. Et av spørsmålene som ble stilt til dem begge to var om den hørselshemmede eleven bruker munnnavlesning. Grunnen til at jeg spurte om dette var fordi jeg hadde lest teori om at dette er noe alle mennesker til enhver tid benytter, og at hørselshemmede bruker munnnavlesning som en bekreftelsesmetode for det de hører (Sansetap, 2014). På dette spørsmålet svarte både rektor og lærer at de ikke visste da de fikk dette spørsmålet. For meg sier dette tydelig at de ikke har tilstrekkelig kompetanse på elevens funksjonshemming og at de derfor ikke kan tilrettelegge på den måten som eleven har krav på. Under observasjonen la jeg merke til at samtlige pedagoger som hadde undervisning med klassen under mitt opphold opptil flere ganger pratet mens de skrev på tavla, altså med ryggen til elevene. Blir dette gjort har ikke eleven noen som helst mulighet til å bruke munnnavlesning som verken en bekreftelsesmetode eller bruke det som et ekstra «øre» og eleven kan gå glipp av det som blir sagt. «Bli godt inni oss!» er en diktsamling som er skrevet av døve og tunghørte barn og ungdom. I mange av diktene kommer det frem nettopp dette med munnnavlesning og hvor viktig dette er for hørselshemmede og døve. Det at diktene kommer fra elever som har opplevd dette selv gjør nok at leserne tenker seg om en ekstra gang og jeg tror derfor det ville vært en ide at alle lærere leser noen dikt derfra. Ikke bare de med hørselshemmede elever men dette er viktig å tenke gjennom for alle.

(Døves forlag AS, 1997).

Her forteller Linda fra 4. klasse om hvor viktig hun synes det er at frøken er vendt mot henne når

hun skal snakke og at hun ikke har noe foran munnen slik at Linda kan bruke munnavlesning. Mennesker med nedsatt hørsel bruker ofte en slik munnavlesning som en bekreftelsesmetode for hva de har oppfattet via lyd. Stemmer lyd og syn overens, har øret oppfattet riktige lyder. Sansetap har satt opp en liste over viktige tips å tenke på hvis en har elever med nedsatt hørsel, og to av disse tipsene går på nettopp dette med munnavlesning. Det står at en skal tenke over lysforhold mot ansiktet og at en skal stå i ro (Sansetap, 2014).

Et annet spørsmål de ikke kunne svare på var om høytalere som ble brukt under avspilling av CD-plater eller filmer via datamaskinen var koblet opp til høreapparatet. Dette ser jeg på som veldig vesentlig og at dette er noe lærerne eller rektor absolutt burde kunne svare på. I noen fag ble filmer via datamaskin brukt som en metode for læring og mye viktig informasjon kom herfra. I filmene som ble vist i praksisperioden var stemme lagt til bilde, det var altså ingen som sto og snakket på filmen, og muligheten for munnavlesning var derfor lik null. Her tenker jeg at lærerne burde tenkt litt mer gjennom valg av metode, og heller brukt andre metoder som kan være med å tilrettelegge for *alle* elevene, inkludert den eleven med nedsatt hørsel.

«... I mange klasser brukes CD-spiller mye i fremmedspråkopplæringen. Det er som nevnt mulig å kople CD-spilleren til teleslyngeforsterkeren, FM-anlegget eller høytaleranlegget i klasserommet. Hvis lyden blokkeres for medelevene i klassen når CD-spilleren koples til utstyret, kan CD-spilleren bygges om slik at lyden når fram til både medelevene og til eleven med hørselstap. Uansett bør den tunghørte eleven få tilbud om å ha teksten til det som presenteres gjennom CD-spilleren, foran seg slik at han samtidig kan lese det som sies.» (Fiksdal og Jonassen, 2007).

Som vi ser mener Fiksdal og Jonassen det er viktig å uansett gi elever med nedsatt hørsel muligheten til teksting slik det som sies samtidig kan leses. Dette fikk ikke eleven tilbud om verken ved bruk av CD eller PC, noe som kanskje burde vært en selvfølgelighet når verken lærer eller rektor kunne svare på om disse mediene faktisk var koblet opp mot FM-anlegget.

7.2 Forskningsspørsmål 2

Hvordan viderefører pedagogen sin kompetanse til elevene?

«De nærmeste omsorgspersonene overfører sosial og kulturell kunnskap til barnet gjennom det de gjør, og det de sier, og barnet tar etter» (Gjærevold og Hårberg, u.dat.).

Under intervjuet ble det stilt spørsmål om læreren var flink til å videreføre kompetansen sin til medelevene i klassen. Læreren mente at elevene kunne en god del om utstyret som var tilgjengelig, men innrømte at medelevene ikke brukte de trådløse mikrofonene til enhver tid. Grunnen til dette mente læreren var at de ganger mikrofonene ikke ble brukt, var det nok at hun gjentok de kommentarer fra medelever som var viktige for den hørselshemmede eleven. Under observasjon så jeg derimot at de trådløse mikrofonene som var tilgjengelige ikke ble brukt en eneste gang av læreren deres i løpet av de to ukene jeg var til stede. Det var også veldig sjeldent at læreren gjentok det som ble sagt av medelevene og dette førte til at eleven mesteparten av tiden satt vendt med ryggen til tavlen for å få meg seg det som ble sagt av de andre elevene som satt lengre bak i klasserommet. Dette er veldig forståelig, da eleven får med seg spørsmål som blir stilt av læreren men gang på gang går glipp av svaret fordi det ikke blir sagt inn i en mikrofon. Rektoren derimot var mere bevist på å bruke disse trådløse mikrofonene i timene sine. Nå hadde ikke han mange timer inne i klassen, men i de timene han faktisk var der ble de trådløse mikrofonene brukt på så å si alle svar gitt fra medelevene. Da satt den hørselshemmede eleven med ansiktet frem hele timer og jeg vil derfor tro han fikk med seg det som ble sagt av elever bak han. De få gangene rektor glemte å ta i bruk disse trådløse mikrofonene, minnet medelevene han på at de måtte snakke i mikrofonene. Dette tror jeg kommer av innflytelsen som rektor – som jo er rollemodell for barna – har overført til medelevene i klassen og hvis lærer hadde vært en rollemodell for barna på samme måte som rektor ville nok også hun kunne brukt medelevene som en ressurs i klassen når det kommer til å huske å bruke disse mikrofonene.

7.3 Forskningsspørsmål 3

Hvordan fremhever læreren den hørselshemmedes psykososiale miljø?

Med psykososialt miljø menes det at eleven skal ha en sosial tilhørighet og trygghet (Udir, opplæringsloven §9a-3). Det er klasselederen som vil ha ansvaret for å gi elevene en slik tilhørighet, og som det står videre i opplæringsloven at alle barn og unge har samme rett til et godt psykososialt miljø, uavhengig av funksjonshemninger. For at klasseleder skal kunne gi hørselshemmede elever den trygghet og tilhørighet de har krav på er det viktig at klasseleder ikke fremhever hørselshemming som noe negativt, men at alle er like mye verdt. Jeg bestemte meg på forhånd for å spørre om hvilket syn læreren følte at hun fremmet for elevene men at jeg også skulle observere for å se om dette stemte. Under observasjonen i første uke av praksis ble jeg veldig positivt overrasket over måten hørselshemmingen ble fremmet på. Det ble aldri sagt noe negativt om det å være hørselshemmet og det ble også normalisert å bruke utstyret. Norge ble første gang møtt med betegnelsen normalisering i 1966. Der står det at funksjonshemmede skal ha samme rett til å kunne

planlegge sitt eget liv så langt det lar seg gjøre. For å kunne tillate dette er normalisering et viktig prinsipp. Det står også at med normalisering menes det at det «... ikke skal trekkes unødige skillelinjer mellom funksjonshemmede og andre når det gjelder medisinsk og sosial behandling, oppdragelse, utdanning, sysselsetting og velferd» (St.meld. nr. 88, 1966-67). En av lærerne de hadde i noen av timene, «Per» hadde også en hørselshemming og ofte ble dette brukt for å normalisere det. «Det er helt normalt å høre litt dårligere enn andre, bare se på Per, det er ikke alt han får med seg, så vi må passe på å snakke høyt». Dette synet virket det som om elevene hadde tatt med seg, da elevene selv minnet lærerne på å bruke mikrofon hvis det skulle bli glemt. Læreren var også veldig påpasselig at hvis noe av det som ble sagt var så lavt at det var fare for at den hørselshemmede eleven ikke skulle få det med seg, ba hun medelevene snakke høyere «slik at *vi* hører det». Den hørselshemmede eleven ble altså ikke hengt ut på denne måten. I en studie utført av MacArthur (2007) kom det frem at elever med funksjonshemninger følte seg annerledes enn andre elever på grunn av blant annet lærerens holdning til mangfold i klasserommet. Det kom også frem at lærere og medelever kunne være med på å avgjøre for elevens miljø på skolen ved å enten være støttende og forståelsesfull ovenfor funksjonshemmingen, og dermed bidra til at eleven følte seg likeverdig med de andre, eller ved å avvise eleven slik at han følte seg annerledes (Utdanningsforbundet, u.dat.). Dette nevner også Espenes. Han sier at det er de voksne som har ansvaret for å fremme ting på en ikke-krenkende måte, slik at den ikke oppfordrer til at barn skal bli krenket (Espenes, 2012, s. 61).

Under intervjuene ble både rektor og lærer spurt om mobbing av eleven. Ingen av dem mente at eleven på noen måte ble mobbet fordi han er hørselshemmet men de fortalte at det var situasjoner der de andre elevene hadde reagert på hans oppførsel. Jeg fikk oppleve en slik situasjon mens jeg var observatør i klassen og så da at elevens hissige reaksjon hang i hop med misforståelser, nettopp på grunn av hørselshemmingen hans. Situasjonen oppsto i gangen like etter et friminutt da elevene kledde av seg uteklærne. En av medelevene fortalte til den hørselshemmede eleven at han hadde en kvist på ryggen som lignet på en edderkopp. Den hørselshemmede eleven misforsto dette, trolig på grunn av mye støy og ingen mulighet til munnavlesning da han sto med ryggen til, og trodde medeleven sa at det var en edderkopp på ryggen hans. Når han da ga beskjed at de måtte koste bort edderkoppen begynte de andre å le, han trodde de ertet og ikke ville ta bort edderkoppen, ble sint og sprang ut av gangen. Med nedsatt hørsel kan det i mange situasjoner være vanskelig å oppfatte ord og dette kan fort føre til misforståelser da særlig i støyfylte omgivelser som videre kan føre til aggresjon og frustrasjon (Statped, 2007). Læreren mente misforståelser var grunnen til elevens hissige reaksjoner i tidligere situasjoner hun hadde observert men at læreren da hadde forklart alle som var tilstede under misforståelsen at en hørselshemming fort kan føre til at noen ord eller

meningen bak setninger kan misforstås. Siden jeg var den eneste som var tilstede da edderkopp-situasjonen oppsto fortalte jeg det til læreren og hun tok det opp i klassen senere. Hun gikk inn på dette med at misforståelser lett kan oppstå men at det likevel ikke er riktig å le av elevens frustrasjon. Hun fortalte at de heller burde fortelle eleven klart og tydelig at det hele er en misforståelse og at det aldri var noen edderkopp på ryggen hans. Hun poengterte også til eleven at det aldri var en edderkopp der men at hele situasjonen var en misforståelse og at det ikke var hans feil at den hadde oppstått. Selv om dette ikke er direkte mobbing eller erting av eleven på grunn av funksjonshemmingen, kan eleven oppleve en slik situasjon som nettopp det. Ifølge Myklebust blir erting utført med en kjærlig tone, mens mobbing gjerne blir utført med en ondskapsfull tone over lengere tid (Myklebust, 2015 s. 12). Ut fra denne definisjonen kan ikke denne situasjonen klassifiseres som mobbing da den ikke var ment ondskapsfull. Jeg vil heller ikke definere det som erting, da det ikke var ment vondt mot offeret men rett og slett var en misforståelse. Men eleven kan nok der og da oppleve dette som en *krenkelse* fordi han føler de andre er slem med han og ler av han. Espenes legger i sin bok vekt på at en krenkelse ikke kan defineres på samme måte som mobbing, da en krenkelse må bli sett opp mot forståelsen og opplevelsen som offeret har av situasjonen. En slik opplevelse er også en kilde til sinne og raseri (Espenes, 2012). Denne hendelsen vil jeg klassifisere som en krenkelse på eleven, da jeg tror det var nettopp dette han følte det var, men at han i ettertid forsto at dette ikke var vondt ment, men kun en misforståelse. Videre nevner Espenes at gjentatte krenkelser kan føre til mobbing, og det er lærerens ansvar å hindre at krenkelsene utvikler seg til mobbing (Ibid.). Jeg føler at læreren i dette tilfellet tok hånd om saken, og avverget at dette skulle utvikle seg til å bli noen form for mobbing av eleven.

7.4 Skolens håndtering

Statped har sentre rundt omkring i landet, med ulike avstander og ulik faglig kompetanse mellom disse sentrene. «Resultatet er at opplæringen til den enkelte elev avhenger av hvor i landet eleven bor. Noen elever vil dermed få et godt opplæringstilbud, mens andre elever vil få et dårlig opplæringstilbud.» (HLF, u.dat.).

Under intervju med rektor ble det også stilt spørsmål om skolen generelt og hvordan de håndterer at de har en hørselshemmet elev. Det første jeg tok opp i dette intervjuet var hvordan det fungerer med den fysiske tilretteleggingen på skolen. Opplæringsloven §9a-2 sier tydelig at skolen skal innredes med hensyn til funksjonshemninger (Udir, 2002). Rektor fortalte at de fysiske tilretteleggingene begynte først da eleven fikk høreapparat, altså da eleven gikk i 5. trinn. Før dette var det ingen fysiske tilrettelegging for eleven. Rektor var enig i at det skulle vært utført fysiske tilrettelegginger

tidligere men at de ikke fikk tilbud om dette før eleven hadde fått høreapparatene. Rektor fortalte at det var ansatte fra Statped i Bodø som hadde vært på skolen og installert utstyret og at de da hadde fortalt rektor og lærer om bruken av det. Han innrømte også at det var vanskelig hvis noe av utstyret blir ødelagt, da de som kan reparere det er en 4-timers bilreise unna. Et annet tema jeg tok opp med rektor under intervjuet var hvordan skolen gjorde det hvis det ble bruk for eventuelle vikarer inn i klassen, vil vikarene få opplæring i utstyret? Svaret jeg fikk var at de hadde en fast vikar som ble brukt i denne klassen og at hun viste om eleven og utstyret. Dette fikk jeg observere en dag i min praksis da læreren var syk og de hadde vikar inne i timene. Det viste seg at rektor hadde rett, dette var en vikar som viste stor forståelse for funksjonshemmingen. I tillegg viste det seg nok en gang at medelevene viser stor hensyn til funksjonshemmingen og passet på at vikaren husket på å bruke mikrofonen riktig.

8.0 Utviklingstiltak

Ut fra mine funn i praksis så jeg forbedringspotensialer på noen av områdene. Jeg valgte å ikke gå inn i klasserommet å gjennomføre de elementer som jeg følte kunne vært gjort bedre, da det var snakk om liten praksistid og at jeg ikke hadde rutine inne på det lærerne gjorde som jo fungerte. Følte likevel jeg måtte få frem mine meninger på hva som kunne blitt gjort på en annen måte, og valgte derfor å ta dette opp med rektor i form av spørsmål og meninger i intervjuet og han sa seg villig til å videreføre dette til lærerne. Rektor poengterte flere ganger underveis i intervjuet at han var glad jeg stilte kritiske spørsmål da dette kunne være med på å gjøre dem mer bevisst på forbedringspotensialer. På denne måten føler jeg at jeg hadde gjort mitt beste for at de skal ta tak i disse meningene og bruke dem til å selv bli mer bevisst på seg selv og sine handlinger på visse områder. I tillegg ønsket rektor å få tilsendt oppgaven når den er ferdig, slik at både rektor, lærere og foreldre til eleven kan lese mine tanker og meninger og deretter bruke det de skulle ønske til å forandre sin praksis. De punktene jeg tok opp med rektor som jeg mente hadde forbedringspotensialer var:

- Munnnavlesning
- Trådløse mikrofoner
- PC og CD-bruk

8.1 Munnnavlesning

Det jeg mener eleven ville hatt størst utbytte av når det kommer til læring er om han hadde hatt større mulighet til å bruke munnnavlesning. Dette var noe verken lærer eller rektor hadde tenkt over hvor viktig det faktisk er og det ble derfor ikke prioritert i undervisningen. Jeg tror og mener at

eleven ville fått med seg mye mer av undervisningen hvis lærere hadde blitt mer bevisst på å gi han mulighet til å lese av på munnen da det blir brukt som en bekreftelsesmetode på hva eleven hører. I tillegg tror jeg det er viktig å poengtere tema og mål for timene på et større nivå slik at eleven kan «gjette» seg til noen av ordene som blir sagt, eller avkrefte ord han tror han hører da de ikke har noe med temaet og gjøre.

8.2 Trådløse mikrofoner

De trådløse mikrofonene som medelevene hadde tilgjengelig i klasserommet ble som nevnt nesten ikke brukt i løpet av min praksisperiode og dette førte ofte til at eleven satt med ryggen til tavlen for å få med seg hva elevene bak han sa. I mitt hode er det en selvfølge at eleven da vil gå glipp av mye av det som blir sagt av lærer i tillegg til hva medelevene sier. To-veis kommunikasjon ble ofte brukt i klassen, da at læreren stilte spørsmål og medelevene skulle svare, eller at lærer og medelever hadde diskusjoner om temaene som ble undervist i. Dette synes jeg er en fin metode å bruke da elevene får mulighet til å lære av hverandre, men for den hørselshemmede eleven er det ingen nytte i å bruke en slik metode hvis han kun hører det som blir sagt av lærer. For han vil dette bli en uferdig en-veis kommunikasjon. Hadde medelevene derimot brukt de trådløse mikrofonene når slik to-veis kommunikasjon ble prioritert ville den hørselshemmede eleven fått med seg hva som ble sagt av alle og han kan likevel sitte med ansiktet vendt mot tavla og få med seg hva som skjer der også.

8.3 PC og CD

Mye av undervisningen i visse fag foregikk med gode pedagogiske filmer som ble vist fremme i klasserommet. Lyden ble sendt ut gjennom høyttalere men det var uvisst om eleven fikk disse signalene inn på høreapparatene sine. Nok en gang vil eleven gå glipp av mye undervisning hvis det er tilfelle at han ikke får med seg lydene på slike filmer. I andre fag, blant annet engelsk ble det brukt en del CD-plater der tekst ble lest opp og elevene skulle følge med på teksten i bøkene sine. Også her vil det bli vanskelig for eleven å høre lydene hvis CD-spiller ikke er koblet opp til FM-anlegget, og eleven vil gå glipp av undervisningen. Her er det viktig at læreren får svar på om eleven hører hva som blir sagt på filmene eller lest opp på CD. Hvis det viser seg at dette ikke er tilfelle må læreren tenke gjennom om det kan brukes andre metoder for å undervise i disse fagene og temaene slik at også den hørselshemmede eleven får utnytte av undervisningen og lærer på lik linje med de andre elevene.

9.0 Avslutting

Jeg har ut fra mine undersøkelser i en 10-dagers praksis kommet frem til at pedagogens kompetanse har *mye* å si for hvordan den hørselshemmede elevens psykososiale miljø på skolen er.

Det å ha nedsatt hørsel viste seg å by på en del utfordringer for denne eleven, og mange av disse utfordringene hang sammen med pedagogens kompetanse – og kanskje innimellom vilje – til å tilrettelegge for denne eleven. Utfordringer som følge av kompetansen var i hovedsak dette med metodebruk. Det jeg tenker på når jeg sier pedagogens vilje er bruken av de trådløse mikrofonene og hvordan læreren overførte sin kompetanse til elevene. Andre av utfordringene kan vi se opp mot et større og mer nasjonalt problem, nettopp dette med avstander til de statlige støttesystemene. Å gå gjennom slike utfordringer dag ut og dag inn, tror jeg tærer på elevens psykososiale miljø, men eleven fikk også daglige muligheter, nettopp på grunn av de voksnes kompetanse og disse mulighetene hever elevens psykososiale miljø. Med muligheter tenker jeg på blant annet det at eleven hadde mulighet til å gå ut av klasserommet for å komme bort fra all støy og få samlet seg igjen. I denne oppgaven har jeg derfor sett på både utfordringer og muligheter som den hørselshemmede eleven hadde på skolen. Hadde eleven hatt pedagoger uten noen som helst kompetanse på dette temaet tror jeg utfordringene for eleven ville vært flere og mulighetene færre.

Det har vært fordelaktig for meg å bruke en kvalitativ metode i undersøkelsen, da jeg har fått respondentenes personlige erfaringer. Uten disse erfaringene ville det blitt vanskelig for meg å kunne svare på problemstillingen min da kompetansen og erfaringen til ulike pedagoger kunne vært svært ulik.

9.1 Hva har jeg lært

Jobbingen med denne oppgaven har i første omgang lært meg mye om nedsatt hørsel som funksjonshemming. Jeg har bestandig visst at dette var en alvorlig funksjonshemming, selv om den ikke bestandig er synlig og jeg har bestandig hatt stor empati for elever som har slike utfordringer. Grunnen til dette er nok at jeg selv har opplevd hvor vanskelig min klassekamerat som var hørselshemmet hadde det på barneskolen. Underveis i denne prosessen har jeg lært enda mer om funksjonshemmingen og hvor vanskelig det er for mennesker som har nedsatt hørsel. Da jeg gikk på barneskolen selv var det begrenset hvor mye jeg forsto av utstyret som vi brukte og hvor mye dette utstyret faktisk hadde å si for eleven. Nå i løpet av prosessen med denne oppgaven har jeg derimot forstått hvordan utstyret fungerer og sett med mine egne øyne hvor viktig bruken av det kan være. Videre har jeg lært hvilke krav på tilrettelegging elever med hørselshemming har sett bort fra de krav som alle elever har. Alle elever skal ha en arbeidsplass som er tilrettelagt deres behov (Udir,

opplæringsloven §9a-2, 2002) og dette innebærer for hørselshemmede elever mer enn mikrofoner og høyttalere.

I tillegg har jeg lært mye om hvor viktig det er at pedagoger og lærere som har elever med en slik funksjonshemming er bevisst på hvor mye han eller hun har å si for akkurat denne eleven, og at det derfor er viktig at pedagogen har god kompetanse på området. Har også funnet ut at vilje til å bruke denne kompetansen på riktig måte har veldig mye å si i en slik situasjon.

Sist men ikke minst har jeg lært mye om meg selv som person. Det var svært vanskelig for meg å sitte å se på elever som sliter med å få med seg hva som blir sagt på grunn av at utstyret som er tilgjengelig like ved dessverre ikke blir tatt i bruk. Har gått inn i meg selv og funnet ut at jeg vil bli en lærer som gjør skolehverdagen enklest mulig for alle elever, funksjonshemming eller ikke. Må jeg bruke litt ekstra tid på å sette meg godt nok inn i utstyr eller gå noen runder ekstra rundt i klasserommet for å dele ut mikrofoner eller annet utstyr som kan være med å hjelpe elever til bedre læring skal jeg gjøre dette med en stor glede og tanke om at jeg gjør skolehverdagen lettere for elevene det gjelder.

9.2 Veien videre

Den undersøkelsen jeg nå har gjennomført tar kun for seg hvor mye pedagogens kompetanse har å si for den hørselshemmede elevens psykososiale miljø inne i *undervisningen*. Men for å kunne si noe om hvor mye denne kompetansen faktisk har å si for miljøet tror jeg det er viktig å se på elevens hele psykososiale miljø og derfor undersøke hvordan eleven har det også utenfor undervisningen og klasserommet. Jeg kunne derfor tenkt meg videre å se på hvordan denne eleven, eller andre hørselshemmede elever har det ute i friminuttene, i gymtimer, basseng osv. På denne måten kunne jeg dannet meg et større syn på hvor mye pedagogens kompetanse har å si for elevens hele psykososiale miljø. Enda er det mye for meg å lære om både hørselshemming og andre funksjonshemminger. Videre kunne jeg derfor tenkt meg å sette meg bedre inn i andre funksjonshemminger, slik at jeg er godt rustet til å ivareta elever med eventuelle funksjonshemminger like godt som jeg kan ivareta elever uten.

Jeg håper at jeg ved å jobbe med denne oppgaven kan ha trigget lysten til andre studenter til å undersøke videre på dette temaet, slik at flere punkter innenfor temaet vil bli belyst.

Litteraturliste

Befring, E og Tangen, R. (2004). *Spesialpedagogikk*. Oslo: Cappelens Forlag AS, 3. utgave.

Enden, A. (1989). *Hørsel og tekniske tiltak*. Temahefte. Rådet for tekniske tiltak for funksjonshemmede. [RTL] Oslo: Falch Hurtigtrykk

Espenes, J, (2012). *Krenkelse i skolen – mobbingens bakteppe*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.

Hellevik, O. (2002). *Forskningsmetode i sosiologi og statsvitenskap*. Oslo: Universitetsforlaget, 7. utgave.

Kvam, M. H. (1982): *Hørselshemning*. Oslo: Universitetsforlaget

Myklebust, K. (2015) *Skjult mobbing i skolen; Jenter og de viktige relasjonene*. Oslo: Kommuneforlaget.

Romøren, T. I. (2000): Innledning. I: Romøren, T. I (Red): *Usynlighetskappen Levekår for funksjonshemmede*. Oslo: Akribe Forlag

Tiller, T. (2006). *Aksjonslærings – forskende partnerskap i skolen: motoren i det nye læringsløftet (2.utg.)*. Kristiansand: Høyskoleforlaget.

Døves forlag AS. (1997). *Bli godt inni oss!* Hentet fra:

<http://www.nb.no/nbsok/nb/1c9ee9947bec31169a6a279b67272ca0.nbdigital?lang=no#0> den

01.05.2015

De nasjonale forskningsetiske komiteene (2010), *Kvalitative og kvantitative forskningsmetoder*

likheter og forskjeller. Hentet fra: <https://www.etikkom.no/forskningsetiske-retningslinjer/medisin-og-helse/kvalitativ-forskning/1-kvalitative-og-kvantitative-forskningsmetoder--likheter-og-forskjeller/> den 15.04.2015.

Fiksdal, B og Jonassen, B (2007) *Basiskunnskap Hørsel*. Hentet fra:

Kandidatnr: 19722

Side 25 av 31

http://www.statped.no/PageFiles/43457/Kapittel_3_Grunnskoleelever_med_h%C3%B8rselstap.pdf

den 13.04.2012

Gjærevold, E og Hårberg, G. (U.dat.) *Hvem er rollemodeller?* Hentet fra:

<http://ndla.no/nb/node/17285> den 23.05.2015

Hendar, O. (2012). *Elever med hørselshemming i skolen.*

Hentet fra: <http://www.udir.no/Upload/Rapporter/2012/horsel.pdf> den 19.04.2015

Hørselshemmedes landsforbund. (U.dat.) *Opplæring av hørselshemmede elever.* Hentet fra:

http://www.hlf.no/Documents/Dokumentbase/Interessepolitiske%20mappe/Opplaring_av_horselshemmede_elever.pdf den 27.05.2015

Opplæringsloven, (1998). *Lov om grunnskolen og den videregående opplæringa.*

Hentet fra: https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1998-07-17-61?q=oppl%C3%A6ringsloven#KAPITTEL_11 den 01.03.2015

Sosialdepartementet, (1966-67). St.meld. nr. 88. *Om utviklingen av omsorgen for funksjonshemmede.* Hentet fra: [https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Stortingsforhandlinger/Lesevisning/?p=1966-](https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Stortingsforhandlinger/Lesevisning/?p=1966-67&paid=3&wid=c&psid=DIVL2473&pgid=c_1673)

[67&paid=3&wid=c&psid=DIVL2473&pgid=c_1673](https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Stortingsforhandlinger/Lesevisning/?p=1966-67&paid=3&wid=c&psid=DIVL2473&pgid=c_1673) den 31.05.2015

Store medisinske leksikon, (2009). *Reliabilitet.* Hentet fra: <https://sml.snl.no/reliabilitet> den 15.04.2015

Store norske leksikon, (2015). *Validitet.* Hentet fra: <https://snl.no/validitet> den 15.04.2015

Utdanningsdirektoratet, (u.dat.). *Veileder for opplæring av barn og unge med hørselshemming.*

Hentet fra:

http://www.udir.no/Upload/5/Veileder_for_oppl%C3%A6ring_av_barn_og_unge_med_horselshemming_010211.pdf?epslanguage=no den 23.05.2015

Utdanningsforbundet, (u.dat.). *Lærer/eleverelasjonen og medvirkning blant ungdomsskoleelever med lett utviklingshemming.* Hentet fra:

<http://www.utdanningsforbundet.no/upload/Tidsskrifter/Spesialpedagogikk/SP%20Forskningsartikler%202013/Artikkel%20nr%2002%2013%20Sigstad.pdf> den 02.05.2015

Winther, F. (2009). *Høreapparat*. Hentet fra: <https://sml.snl.no/h%C3%B8reapparat> den 13.04.2015.

Vedlegg

Vedlegg 1 – intervjuguide lærer

Informasjon	<ul style="list-style-type: none"> • Fortelle temaet for samtalen, bakgrunnen og formålet med intervjuet. • Forklare hvordan intervjuet vil bli brukt og gi beskjed om taushetsplikt og anonymitet • Informer om at samtalen vil bli tatt opp. • Spør om læreren har noen spørsmål. • Start opptaket
Innledning til intervjuet	<ul style="list-style-type: none"> • Be læreren fortelle litt om seg selv, sin utdannelse og valget om å bli lærer.
Hvilken kompetanse har pedagogen innen hørselshemming og til utstyret som er tilgjengelig?	<p>Har du spesiell utdannelse eller kurs innen hørselshemming, evt. hvilken?</p> <p>Hvor ofte oppdaterer du kompetansen din innenfor dette feltet?</p> <p>Hvor lenge har du hatt elever med hørselshemming?</p> <p>Hvilket utstyr har eleven tilgjengelig?</p> <p>Føler du selv at du har tilstrekkelig kompetanse på hvordan utstyret fungerer?</p> <p>Bruker du utstyret til enhver tid, hvorfor/hvorfor ikke?</p> <p>Hvordan overfører du kompetansen din på utstyret til eventuelle vikarer?</p> <p>Bruker eleven munnnavlesning?</p> <p>Hvilke metoder har du for å gi eleven størst mulighet for munnnavlesning?</p>
Hvordan viderefører pedagogen sin kompetanse til elevene?	<p>Har medelevene fått innføring i hvordan utstyret fungerer?</p> <p>Hvor ofte repeteres denne informasjonen for medelevene?</p> <p>Bruker elevene utstyret til enhver tid? Hvorfor/hvorfor ikke?</p> <p>På hvilken måte har du gitt medelevene</p>

	muligheten til å sette seg inn i situasjonen som hørselshemmet?
Hvordan fremhever læreren den hørselshemmedes psykososiale miljø?	<p>Hva legger du i betydningen av den hørselshemmede elevens psykososiale miljø?</p> <p>Hva mener du er det aller viktigste for den hørselshemmede eleven i forhold til dens psykososiale miljø?</p> <p>Hvilket syn på hørselshemming fremmer du for medelevene?</p> <p>Hvordan takler du en eventuell annerledesgjøring/plaging av den hørselshemmede eleven?</p> <p>Hvilken rolle tror du du som lærer har for denne elevens psykososiale miljø?</p> <p>Hvordan tror du den hørselshemmede eleven har det i klassen?</p> <p>Hvilket syn tror du medelevene har på den hørselshemmede eleven?</p>
Tilbakeblikk	<p>Oppsummere hvilke funn du har gjort deg i løpet av intervjuet og spør om du forsto læreren riktig.</p> <p>Spør om det er noe hun vil legge til.</p>

Vedlegg 2 – intervjuguide rektor

<p>Informasjon</p>	<p>Fortelle om temaet for samtalen, bakgrunnen og formålet med intervjuet.</p> <p>Forklare hvordan intervjuet vil bli brukt og gi beskjed om taushetsplikt og anonymitet.</p> <p>Informere om at samtalen vil bli tatt opp.</p> <p>Spør om rektor har noen spørsmål.</p> <p>Starte opptaket.</p>
<p>Innledning til intervjuet</p>	<p>Be rektor fortelle litt om seg selv, utdanning og valget om å bli rektor.</p> <p>Spør om hvor ofte han er inne i den aktuelle klassen som rektor og hvor ofte som lærer.</p>
<p>Hvilken kompetanse har pedagogen innen hørselshemming og til utstyret som er tilgjengelig?</p>	<p>Har du spesiell utdanning eller kurs innen hørselshemming, evt. hvilken?</p> <p>Hvor ofte oppdaterer du kompetansen din innenfor dette feltet?</p> <p>Hvor lenge har du hatt elever med hørselshemming?</p> <p>Hvilket utstyr har eleven tilgjengelig?</p> <p>Føler du selv at du har tilstrekkelig kompetanse på hvordan utstyret fungerer?</p> <p>Bruker du utstyret til enhver tid, hvorfor/hvorfor ikke?</p> <p>Bruker eleven munnnavlesning?</p> <p>Hvilke metoder har du for å gi eleven størst mulighet for munnnavlesning?</p>
<p>Hvordan fremhever læreren den hørselshemmedes psykososiale miljø?</p>	<p>Hva legger du i betydningen av den hørselshemmede elevens psykososiale miljø?</p> <p>Hva mener du er det aller viktigste for den hørselshemmede eleven i forhold til dens psykososiale miljø?</p> <p>Hvilket syn på hørselshemming fremmer du for medelevene?</p>

	<p>Hvordan takler du en eventuell annerledesgjøring/plaging av den hørselshemmede eleven?</p> <p>Hvilken rolle tror du du som lærer har for denne elevens psykososiale miljø?</p> <p>Hvordan tror du den hørselshemmede eleven har det i klassen?</p> <p>Hvilket syn tror du medelevene har på den hørselshemmede eleven?</p>
<p>Hvordan jobber skolen for å tilrettelegge for den hørselshemmede eleven?</p>	<p>Når begynte de fysiske tilretteleggingene for denne eleven ved skolen?</p> <p>Hvem kan dere kontakte angående utstyret?</p> <p>Har det noe å si at dere har stor avstand til nærmeste kompetansesenter?</p> <p>Får eventuelle vikarer opplæring i hvordan utstyret fungerer?</p> <p>Har alle lærere ved skolen fått tilbud om kurs vedrørende dette temaet?</p> <p>Har skolen prioritert felles samtaler for lærerne på temaet?</p>
<p>Tilbakeblikk</p>	<p>Oppsummere funnene og spør om rektor er enige i hva du har oppfattet.</p> <p>Spør om det er noe han vil legge til.</p>